

Audronė KAUKIENĖ

PRŪSŲ KALBOS LINKSNIAVIMO SISTEMA IR JOS KITIMAS

Šiame straipsnyje bandoma pažvelgti į prūsų kalbą kaip į **savarankiškai** besiformuojančią, o ne kaip tam tikrą baltiškos (iš dalies – ir slaviškos) sistemos reliką su vokiečių kalbos priemaišomis.

Prūsų kalbos paminklai leidžia rekonstruoti dvi tarmes, gerokai nutolusias ne tik teritoriškai, bet ir chronologiškai. Jų linksniavimo sistemos taip pat smarkiai skyrėsi.

1. Elbingo žodynėlio tarmėje iš turimų vienaskaitos ir daugiskaitos formų galima rekonstruoti gana senovišką paradigmą su visų baltiškų kamienų ir visų trijų giminių formomis:

	vns.		dgs.		neutr.
<i>a</i> -kam.:	– <i>as</i> (iš <i>-as</i>) <i>deiwis</i> [deiw ^{as}], <i>cawx</i>	<i>broakay</i> „kelnės“, <i>yccroy</i> „blauzdos“	– <i>ai</i> (kirč. <i>ai</i>)		– <i>an</i> <i>kelan</i> „ratas“
<i>ā</i> -kam.:	– <i>ō^a</i> <i>mergo</i> , <i>tauto</i>		– <i>ō^{as}</i> <i>lauxnos</i> „žvaigždės“		
<i>u</i> -kam.:	– <i>us</i> <i>widus</i> , <i>bebrus</i>		– <i>ūs</i> <i>scrundus</i> „žirklės“		– <i>u</i> <i>pecku</i>
<i>i/ia</i> -kam.:	– <i>is</i> <i>doalgis</i> , <i>spenis</i>	<i>peadey</i> „kojinės“, <i>luriay</i> [jūr' ai] „jūra“	– <i>iai</i>		– <i>ian</i> <i>median</i> „miškas“
<i>ī/jā</i> -kam.:	– <i>ī</i> <i>asy</i> [azī] „ežia“, <i>krausy</i> „kriaušė“ <i>sari</i> [zarī] „žarijos“		– <i>īō^{as}</i> <i>krausios</i> „kriaušės“ <i>dragios</i> „mielės“		
<i>ē</i> -kam.:	– <i>ē</i> <i>saule</i> , <i>wosee</i> „ožka“	<i>raples</i> , <i>aketes</i> „akėčios“	– <i>ēs</i>		
<i>i</i> -kam.:	– <i>is</i> <i>antis</i> , <i>nacktis</i>		– <i>is</i> <i>dauris</i> „durys“, <i>plieynis</i> [plēnīs] „plėnys“		– <i>i</i> (?)
priebals. Kam.:	<i>seyr</i> [sēr] „širdis“, <i>smoy</i> „žmogus“, <i>mothe</i> [mō ^a tē] „motina“				

1.1. Elbingo žodynėlio tarmėje visi šie kamieniai turėjo būti gerai atskiriami. Tiesa, šiandien ne visada paprasta nustatyti to ar kito žodžio kamieną, tačiau tie sunkumai kyla **ne iš pačios kalbos**, o tik **dėl rašybos netobulumo**: nebuvo specialių ženklų balsių ilgumui ar netgi spalvai pažymėti, todėl tomis pačiomis grafemomis gali būti pažymėtos skirtingos galūnės; be to, žodynėlį rašė (ar perrašinėjo) gerai prūsiškai ne-

mokantys žmonės, jame yra nemaža klaidų, apsunkinančių tiek žodžių skaitymą, tiek ir interpretaciją. Pavyzdžiui:

1.1.1. Su galūniniu *-is* rašomos net trejopos formos: a) *a*-kamienės – *schuwikis* [šuwik^{as}] „batsiuovys“ (dėl kamieno plg. su ta pačia priesaga lie. *nešikas*, pr. *mynix* „odminys“), b) *i/ja*-kamienės – *moasis* [mō^a(i)zis], plg. lie. *miēžis*, la. *mīezis*, c) *i*-kamienės – *anglis*, plg. lie. *anglīs*, la. tarm. *ūogl(i)s*, s.sl. *aglb*. Todėl neturint daugiau formų neretai sunku nustatyti kamieną net ir tokių senų ir žinomų žodžių kaip, pvz., *rugis*, plg. lie. *rugys*, la. *rudzis* (*i/ja*-kamienas), tačiau s.sl. *rožb* (*i*-kamienas).

1.1.2. Paplatėję trumpieji balsiai *i* > *ę* ir *u* > *o* kartais pažymėti raidėmis *e* ir *o*. Tai irgi gali sudaryti sunkumų atpažįstant kamienus, pvz., *meddo* „medus“ turi galūninį *-o*, būdingą *ā*-kamieniams žodžiams, tačiau etimologinė analizė verčia atstatyti niekatrosios giminės *u*-kamienę formą **medu*, žr. Endzelins DI 83, 258, Mažiulis PKP II 288.

1.1.3. Užrašymas *gandams* „storch“ paprastai siejamas su lie. *gañdras*, tačiau skaitomas ir aiškinamas nevienodai: kaip **gandarus* (Nesselmann Thes. 42, Trautmann Apr. Spr. 335) ar **gandrūs* (Endzelins DI 216). Šias formas būtų galima laikyti *u*-kamienėmis, tačiau greičiausiai jos kildintinos iš *a*-kamienių (**gandars* iš **gandras*), plg. katekizmo formas *anters* I, *antars* III, *tickars* III ar Grunau žodynėlio *tickers* GrA „tikras“. V. Mažiulis šias formas taip pat laiko *a*-kamienėmis: **gandarus* < **gandars* < **gandrs*, žr. Mažiulis PKP II 268, PKEŽ 1 323.

2. Katekizmo tarmėse ši sistema turėjo būti gerokai pakitusi: apnykusios niekatrosios giminės formos, prasidėjęs kamienų mišinys. Tai lėmė keletas veiksnių, iš kurių svarbiausi buvo kiekybiniai ir kokybiniai vokalizmo pakitimai. Be bendrų visiems prūsams (ir visiems vakarų baltams) trumpųjų *i* ir *u* plėtėjimo (žr. 1.1.2.), šiaurines prūsų tarmes paveikė ilgojo *ē* siaurėjimas ir priartėjimas prie *ī*, ilgųjų *ī* ir *ū* diftongizacija, o ypač ilgojo *ā* virtimas *ū* po lūpinių ir gomurinių priebalsių (toliau – LG) ir itin stiprus galūnių trumpėjimas. Visi šie pokyčiai stipriai sukrėtė kalbos fonologinę, o drauge – ir morfologinę sistemą. Katekizmo tekstuose labai sunku atpažinti kamienus ir linksniavimo tipus ne vien dėl rašybos netobulumo, ne vien dėl kai kurių linksnių retumo¹, bet ir dėl pačių kamienų suartėjimo ar net susiliejo. Šiame procese galima pastebėti tam tikras tendencijas ir dėsningumus.

2.1. Geriausiai kamieno požymius išlaikė kai kurių kamienų vardininko (ypač daugiskaitos) formos. Gaila, kad jos katekizmo tekstuose nėra labai dažnos, pvz.:

¹ Vertėjai, sekdami vokišku originalu, vienuose junginiuose kilmininko ir naudininko raišką paprastai atiduodavo pirmajam grandinės nariui, dažniausiai artikeliiui, o kitus narius pateikdavo galininko forma. Pačioje prūsų kalboje to nebuvo – tai rodo gausūs pavyzdžiai su išlaikyta baltiška derinimo tvarka ar jos pėdsakais.

	vns. -as ²	dgs. -ai
a- kam.	<i>kas, stas, pirmas, septmas</i> <i>dineniskas „kasdienis“, tawas „tėvas“</i>	<i>waikai, wijrai, stai „tie“,</i> <i>kārtai „kartūs“, wissay „visi“</i>
i/ĵa-kam.	<i>nosēilis „dvasia“, bousennis „būsena“,</i> <i>schis „šis“, arwis „tikras“</i>	? (patikimų daiktavardinių formų nerasta, dėl galūnės -i žr. 2.3.3.)
i-kam.	(nesutrumpėjusių formų nerasta)	-is (<i>wissas</i>) <i>ackis</i> „(visos) akys“, (<i>mijlas</i>) <i>ginnis</i> „(mieli) draugai“ (šauksm.)
ā-kam.	<i>mensā „mėsa“, antrā maddla,</i> <i>spigsnā „prausimas“, bilisna „bylojimas“</i>	-as <i>stawīdas madlas</i> „tokios maldos“, <i>mijlas „mielos“, wissas „visos“</i>

2.1.1. Regis, kad *ē-* ir *i/ĵa-*kamienų vienaskaitos vardininko formos katekizmuose buvo sutapusios, o jų galūnė priklausė nuo kirčio: kirčiuota buvo *-ē*, o nekirčiuota (sutrumpėjusi) – *-i*, pvz., *semmē* „žemė“, *aulausē* „mirusi“ ir *kurpi* „korpė“ (dėl kamieno plg. dar *E kurpe*), *supūni* „ponia“ (skolinys iš lenk. **župani*), *tirti* „trečia“. Daiktavardinių daugiskaitos formų nerasta.

2.1.2. Ypač smarkiai nyko priebalsinio kamieno formos, sutapdamos su įvairiais kitais stipresniais kamienais, pvz., *mūti* „motina“, vns. gal. *mūtin* ar *mūtien* (be priesaginio *-er-*) arba *kērmens* „kūnas“, vns. gal. *kērmenan* ir kt.

2.1.3. Dėl *u-*kamieno formų žr. toliau 2.6.

2.2. Suartėjant kamienams, lemiamą vaidmenį turėjo ne giminė, o **kamiengalio tipas** – **kietasis** ar **minkštasis**.

Daugelyje kietojo kamiengalio galūnių įsigali balsis *a*, kuris vartojamas simetriškai su minkštojo kamiengalio *i* (ar *e*). Galūnės *-e* (dažniausiai rašoma *ie*) gali žymėti tiek paplatėjusį *-i*, tiek ir kito kamieno (*ē-* ar *i/ĵa-*) formą. Šiuos dalykus atpažinti nėra lengva ne tik dėl rašybos nenuoseklumo, bet ir dėl kamienų mišimo. Be *-e*, minkštojo kamiengalio formose kartais randame ir *-ia*, tačiau ne visų tipų, o tik *i/ĵa-*kamienėse galūnėse. Kaip matyti iš pavyzdžių, šių balsių rašyba įvairuoja daugelyje linksnių, tačiau labiausiai tai būdinga vienaskaitos kilmininko ir galininko bei daugiskaitos galininko formoms:

2.2.1. Vienaskaitos kilmininkas

-as || *-is* (ret. *-es*)

deiwas „dievo“ (*a-*kam.), *ālgas* „algos“ (*ā-*kam.), *soūnas* „sūnaus“, *sīras* „širdies“; *mijlas* „mielo“, *dengniskas* „dangiškos“, *wissas* „visos“ || *noseilis* „dvasios“, *nerties* „pykčio“,

² Vienaskaitos vardininko formos su galūniniu *-s* dažniausiai yra sutrumpėjusios, todėl kamieno požymius turi tik reti atvejai su išlikusiu galūnės balsiu. Nesutrumpėjusi galūnė paprastai išlieka viensikiemiuose žodžiuose ar tais atvejais, kai be galūnės balsio susidarytų sunkiai ištariamas garsų junginys.

wismosingis „visagalio“ (*i/ĵa*-kam.), *gijwis* „gyvenimo“ (*ē*-kam.), *teisis* „garbės“ (*ī/ĵā*-kamieno, žr. Kaukienė, 1996), *etnistis* (-*laims*) „malonės (pilnas)“ (*i*-kam.).

2.2.2. Vienaskaitos galininkas

-an || -in, -en, -ian

deiwan (*a*-kam.), *rānkan* (*ā*-kam.), *soūnan*, *peckan* (greta senojo *pecku*) (*u*-kam.); *labban* „gerą“, *wargan* „blogą, piktą“ (vyr. ir mot.) || *druwin* ir *druwien* „tikėjimą“, *noseilin*, *noseilien* ir *naseilen* „dvasią“ *etwerpsennin*, *etwerpsennien* ir *etwerpsennian* „atleidimą“; *nidruwīngin* „netikintį“, *gimmusin* „gimusį“ (*i/ĵa*-kam.), *geiwin* ir *geywien* „gyvenimą“ (*ē*-kam.), *nactin* ir *nacktien* „naktį“ (*i*-kam.), *teisin* „garbę“, *mārtin* „marčią“; *gillin* „gilia“, *auschaidīwingin* „patikimą“, *tīrtin* „trečią“ (*ī/ĵā*-kam.).

2.2.3. Daugiskaitos galininkas

ans || -ins (ret. -ens)

deiwans (*a*-kam.), *rānkans* (*ā*-kam.), *swintans* „šventus, šventas“ || *warnins* „varnus“ (žr. 2.7.1.), *druwīngins* „tikinčius“ (*i/ĵa*-kam.), *kurpins* (*ē*-kam.), *ackins* (*i*-kam.), *aulausins* ir *aulauwussens* „mirusiuosius“.

2.2.4. Panašius polinkius matome ir kituose retesniuosiuose linksniuose, plg. daugiskaitos naudininko *waikammans* „tarnams“, *wissamans* „visiems“ (tačiau *gennāmans* „moterims“!) ir *druwīngimans* „tikintiesiems“. Taip atsiranda naujos daugiskaitos kilmininko formos su galūne -an, pvz., *wirdan* „žodžių“, *swintan* „šventųjų“ (atitinkamas minkštojo kamiengalio formos su galūne -in žr. toliau 2.3.4.).

2.3. Kietojo kamiengalio formas, ypač moteriškosios giminės, smarkiai paveikė *ā* virtimas *ū* po LG, pvz., *mergūmans* „mergoms“, *dwigubbus* „dvigubos“. Kai kurių linksnių galūnėse balsis *u* yra buvęs nuo seno, pvz., vyriškosios giminės vienaskaitos naudininke (žr. Endzelīns DI 73), abiejų giminių daugiskaitos kilmininke. Galūnės balsis *u* (*ū*) ima išsigalėti daugelyje linksnių, atsiranda jo paralelinis ryšys su minkštojo kamiengalio galūnės balsiu *i* (ar *ī*)³.

Šį procesą labai paspartino būdvardžių su produktyviomis priesagomis -isk- (kietasis kamiengalis) ir -ing- (minkštasis kamiengalis) raida.

2.3.1. Vienaskaitos vardininkas (mot. gim.)

gallū „galva“ (iš **galwā* > **galwū*), *aucktimmiskū* „vyresnybė“, *perōnisku* „bendra“ || *kurpi* „korpė“, *tīrti* „trečia“, *ainaseilingi* „vieniša“.

2.3.2. Vienaskaitos naudininkas

vyr. gim. *en empolijgu grijku* „tolygiame nusidėjime“, *schismu malnīku* „šiam vaikui“, *pīru* „bendrijai“, *sīru* „širdžiai“, niekatr. gim. *pecku* „pekui“ ir net mot. gim. *en empijreisku* „bendrume“, *en kanxtisku* „padorume“; *reddisku* „apgaulingai“, *smūnenis-*

³ Kadangi sunku nustatyti daugelio galūnių kilmę ar tarminį tarimą, toliau galūniniai -u ir -i rašomi, nenurodant balsio ilgumo. Tiesą sakant, šiam tyrinėjimui galūnės balsio ilgumas ir nėra itin svarbus.

ku „žmogiškai“ (greta įprastinių formų su galūne *-ai*, žr. 2.5.1.) || *prēisiki* „priešui“, *klausīweniki* (ar **klausīwingi*) „nuodėmklausiu“ (greta įprastinės daugelio kamienų galūnės *-ei*, žr. 2.5.1.).

2.3.3. Daugiskaitos vardininkas

(*stai mijlai*) *malnijkiku* „(tie mieli) vaikeliai“ (greta įprastinės galūnės *-ai*, žr. 2.5.2.) || vyr. gim. *stai nidruwīngi* „netikintieji“, (*seiti*) *weisewingi* „(būkite) vaisin-gi“, mot. gim. (*madlas*) *enimewingi* „(maldos) priimtinos“; būdvardžiai su galūne *-i* formaliai sutapo su atitinkamais minkštojo kamiengalio prieveiksmiais (žr. 2.5.4.), juos ne visada lengva atskirti.

2.3.4. Daugiskaitos kilmininkas

grecun (ar *grecon*) „nuodėmių“, *menschon* (vt. **mensun*) „mėsų“ (dėl naujos galūnės *-an* žr. 2.2.4.) || *grēiwakaulin* „šonkaulių“, *daūsin* „dvasių“ (daiktavardžių su galūne *-is* pavyzdžius žr. 2.1.).

2.4. Kietojo kamiengalio balsiai *a* ir *u* kai kuriuose linksniuose ima tarpusavyje konkuruoti, plg. jau minėtas daugiskaitos kilmininko formas su galūnėmis *-un* (*-on*) ir *-an*. Tai ypač ryšku vienaskaitos galininko formose – čia po LG randame net trejopas galūnės formas: 1) *-un* – *dīnkun* „padėką“, *kailūstiskun* „sveikatą“, *debijkun* „didelę“, *krixianiskun* „krikščionišką“ (*ā-kam.*), *sunun* ar *sunon*, *dangon*, *polīgun* ar *poligon* „pa-našų“ (*u-kam.*), gal net ir *deickton*, *deicton* (greta *deicktan*) „vietą, daiktą“ (*a-kam.*), nors V. Mažiulis siūlo skaityti [*deiktan*], žr. PKP II 263, turbūt nelaikytinas klaida (taip Endzelīns DI 74) ir *malnijkikun* „vaikelį“ (*a-kam.*); 2) *-an* (pavyzdžius žr. 2.2.2.); 3) kontaminacinę *-wan* (čia *w* žymi prūsų abilūpinį *v*), kuri ypač būdinga II katekizmui – *mergwan* I, II, *prabusquan* „amžiną“ II, *krichstianisqan* „krikščionišką“ II (visi pavyzdžiai *ā*-kamieno, kamiengalis baigiasi gomuriniaisiais priebalsiais). Kontaminacinės formos atsiranda ir kituose linksniuose, pvz., dgs. kilm. *griquan* „nuodėmių“ II (*a-kam.*).

2.5. Daugelyje linksnių galūnę sudaro kamiengalio *u* be galūninio formanto. Šią galūnę dažnai randame greta dvibalsinės galūnės *-ai*. Tokia padėtis nuo seno turėjo būti vienaskaitos naudininke: vyriškosios ir niekatrosios giminės kietojo kamiengalio galūnė *-u* ten turėjo būti greta moteriškosios giminės galūnės *-ai*. Prasidėjus kamienų mišimui, šios galūnės atsiranda greta, ima viena kitą pavaduoti ne tik vienaskaitos naudininke, bet ir kituose linksniuose. Simetriškai minkštojo kamiengalio formose atsiranda koreliacija *i / ei*.

2.5.1. Vienaskaitos naudininkas

Įsigalint kietojo kamiengalio galūnei *-u*, moteriškosios giminės formose greta senosios galūnės *-ai*, (pvz.: *sen reddisku perdāsai* „su apgaulinga preke“, *preitickray* „prie dešinės“, *en prabuskai* (*tickrōmiskan*) „amžiname (teisingume)“, *wissai*) atsiranda

nauja galūnė -u (pavyzdžius žr. 2.3.2.) ar net kontaminacinė -wai – *sen alkānisqai* „su alkanumu“. Lygiai taip pat vyriškosios giminės formose greta senosios galūnės -u pasirodo naujoji -ai, pvz., *stesmu wirdai* „tam žodžiui“.

Minkštojo kamiengalio galūnė -i (žr. 2.3.2.) vartojama greta -ei, pvz., *na semmey* „žemėje“, (*en=wissai*) *nautei* „(visame) vargė“, *giwāntei* „gyvenant“, *stānintei* „stovint“.

2.5.2. Daugiskaitos vardininkas

Vyriškosios giminės kietojo kamiengalio daiktavardžių formose nuo seno buvo galūnė -ai, kuri įsiskverbė ir į būdvardžių, įvardžių ir kitų kalbos dalių formas, pvz., *tickrai malnijikai* „tikri vaikai“ (įvardinė galūnė *ei* prūsų tekstuose labai reta, pvz., būdvardis *wertei* „verti“, įvardis *tennei* „jie“, dalyvis *pogautei* „pagauti“). Atsiradus greta jos naujai galūnei -u (žr. 2.3.3.), moteriškosios giminės senojo kietojo kamiengalio galūnė -as (iš *ās) tampa trečiaja ir pradedama išstumti. Visai galimas dalykas, kad kaip tik dėl to atsiranda tokios formos, kaip *stai gennai* „tos moterys“.

Naujoji minkštojo kamiengalio galūnė -i (žr. 2.3.3.) greičiausiai buvo vartojama greta senosios -ei (iš *jai), tačiau rasta vienintelė patikimesnė forma su šia galūne: *wissawidei* „visokie“ (dėl formos *kaulei* žr. 2.7.1.). Pavyzdžius su *i*-kamieno galūne -is (< *īs) žr. 2.1.

2.5.3. Vienaskaitos vardininkas

Atsiradus kietojo kamieno moteriškosios giminės formose po LG galūnei -u, greta jos nestebina ir galūnės -ai pasirodymas, pvz., *ni ainā aucktimmisikai* „nė viena vyresnybė“ (plg. *aucktimmiskū* „vyresnybė, valdžia“), *mensai* „mėsa“, *kermeniskai īdai* „kūniškas valgis“ (visi žinomi pavyzdžiai yra iš III katekizmo).

Minkštojo kamiengalio galūnėse greta -i (iš *ē ar *ī) randame ne tik ē (žr. 2.1.1.), bet ir -ei – *giwei* „gyvenimas“, *peisalei* „raštas“.

Prie vardininko galūnių *-ā ir *ē prisijungusį -i galima aiškinti ir kitu būdu (žr. Endzelins DI 78 ir 81 su lit.), tačiau šiaip ar taip susidaro paraleliai vartojamos formos: kietojo kamiengalio -ai / -u, o minkštojo – -ei / -i.

2.5.4. Aprašomasis reiškinyš palietė net ir prieveiksnius.

Kietojo kamiengalio formose greta senojo formanto -ai dažnai randame ir -u (dažniausiai po priesagos -isk-): *labbai* „gerai“, *skistai* „skaisčiai“, *laimiskai* ir *laimisku* „turingai“, *perarwiskai arwi* ir *perarwisku arwi* „tikrų tikriausiai“, *wargu* „piktai“.

Minkštojo kamiengalio prieveiksmai dažniausiai baigiasi -i ir formaliai visiškai sutampa su atitinkamų būdvardžių niekatrosios giminės formomis (ir su naujomis vienaskaitos ir daugiskaitos vardininko formomis, žr. 2.3.1. ir 2.3.3.), pvz., *arwi* „tikrai“, *teisīngi* „garbingai“. Tačiau pasitaiko pavyzdžių ir su formantu -ei – *glandewingei* „paguodžiančiai“.

2.6. Stiprėjanti diferenciacija pagal šaknies galo priebalsį labai paveikė u-kamieno likimą. Jis vis sparčiau nyko, susiliedamas su a-kamieniu. Visai neturime duomenų,

liudijančių apie *u*-kamienių vyriškosios giminės būdvardžių vartojimą greta *ī/īā*-kamienių moteriškosios giminės formų (plg. lie. *gražus* : *graži*). Lygiai taip pat neužfiksuota greta minkštojo kamiengalio *i/īa*-kamienių vyriškosios giminės formų *ē*-kamienės moteriškosios giminės formos (plg. lie. *medinis* : *medinė*). Tėra žinomos kietojo kamiengalio *a*- : *ā*-kamienės, o minkštojo – *i/īa* : *ī/īā*-kamienės formos, taip kaip lietuvių įvardžiai *jis* : *jī*, *šis* : *ši*, dalyviai *einantis* : *einanti* ar būdvardis *didis* (vėliau greta jo atsirado nauja moteriškosios giminės forma *didė*) : *didi* (→ nauj. *didus*).

2.7. Kaip matome, katekizmo tarmės linksniavimo sistema buvo patyrusi daug pakitimų. Vargu ar dėl jų reikėtų kaltinti vokiečių kalbą – tai lėmė vidinė kalbos raida. Tačiau vokiečių kalbos įtaka galima aiškinti prasidėjusį minkštojo ir kietojo kamiengalio mišinį.

Čia pateiksime keletą pavyzdžių, kur matome prieštaravimą, lygindami pačios prūsų kalbos medžiagą:

vns. gal. *geitan* „duoną“ greta minkštojo kamiengalio *geitin* ar *geytien*.

dgs. vard. *kaulei* III, dgs. gal. *kaūlins* III greta kietojo kamiengalio vns. gal. *kaulan* III, *caulan* E (plg. dar lie. *káulas*, la. *kaūls*);

dgs. naud. *wirdemans* „žodžiams“ III greta daugelio formų, rodančių kietąjį kamiengalį: vns. gal. *wirdan*, dgs. vard. *wirdai* ir kt.;

aukštesniojo laipsnio forma dgs. gal. *stans vraisans* „vyresniuosis“ greta įprastinių minkštojo kamiengalio formų – vns. gal. *en maldaisin* (*deinan*) „paskiausią (dieną)“, dgs. vard. *stai maldaisei* „jaunesnieji, mokiniai“, naud. *swaimans maldaisimans* „saviems mokiniams“, *steimans vraisins* „vyresniesiems“, gal. *prey swaians maldaisins*, *noūsons vraisins*;

prieveiksmiai *ackiwijsti* ir *akiwijstu* „akivaizdžiai“.

Gal kai kuriuos čia pateiktus pavyzdžius būtų galima aiškinti rašybos nenuoseklumais – visuose prūsų tekstuose rasime vietoj laukiamo *a* parašyta *e* arba atvirkščiai (plg. *butten* greta *buttan*). Visgi tokios klaidos ar prieštaravimai rodo, kad vokiečio ausiai buvo svetimas minkštųjų ir kietųjų priebalsių atskyrimas. Tai negalėjo neveikti ir pačios prūsų kalbos, lygiai kaip vėliau paveikė pamario lietuvininkų tarmes.

2.7.1. Kamieno netolygumai ypač apsunkina morfologinę analizę tų pavyzdžių, kurie neturi atitikmenų kitose baltų kalbose. Žinoma, vakarų ir rytų baltų kalbų atitikmenys kartais gali ir skirtis kamienais. Pavyzdžiui, minkštojo kamiengalio *warnins* greičiausiai nelaikytinas nenuoseklumu ar klaida, o *warnis* E skaitytinas ne kaip [warnəs], o kaip [warnis] ir skiriasi nuo lie. *vařnas* taip pat, kaip *warne*, *sarke* E skiriasi nuo lie. *várna*, *šárka*, la. *vārna*. Tyrinėjant prūsų kalbą, nereikėtų griebtis lyginamosios analizės, kol neišnaudotos visos vidinės rekonstrukcijos galimybės.

Literatūra

- Endzelīns* DI – J. Endzelīns, Darbu izlase, IV (2), Rīga, 1982.
Kaukienė A., 1996, Prūsų kalbos *i/iā*-kamieno sąsajos su kitais kamienais, – Lietuvių kalbotyros klausimai, t. 36 (spausdinama).
Mažiulis PKP – V. Mažiulis, Prūsų kalbos paminklai, II, Vilnius, 1981.
Mažiulis PKEŽ – V. Mažiulis, Prūsų kalbos etimologijos žodynas, 1–2, Vilnius, 1988, 1993.
Nesselmann Thes. – F. Nesselmann, Thesaurus linguae Prussicae: Die preussische Vocabelvorrath, Berlin, 1873.

THE DECLENSION OF OLD PRUSSIAN AND ITS EVOLUTION

Summary

There are two dialects we can reconstruct in old Prussian, which differ territorially and chronologically. They also have different declension and stem-system.

We can reconstruct quite ancient paradigm with all Baltic stems and three gender forms in the dialect of Elbing vocabulary (look at the table in 1.).

The declension system of the dialect of Catechisms performed as the result of many phonetic changes (the widening of short vocals *i*, *u*, the narrowing of long vocal *ē* and especially the changing *ā > ū* after the labial and guttural consonants and the strong flexion shortening). That is why the mixing of the stems has started. The features of stem survived best in Nominative forms (2.1.). In other cases formed two types of declension: hard (with vocal *a* dominating in the flexion) and soft (with the vocals *i* (*e*) dominating in the flexion) (2.2.1.–2.2.4.).

Beside the opposition *a||i* raised a new one *u||i* (2.3.–2.3.4.).

The evolution of old Prussian declension system could be explained by the inherent laws of the language itself, not searching for the influence of other languages.